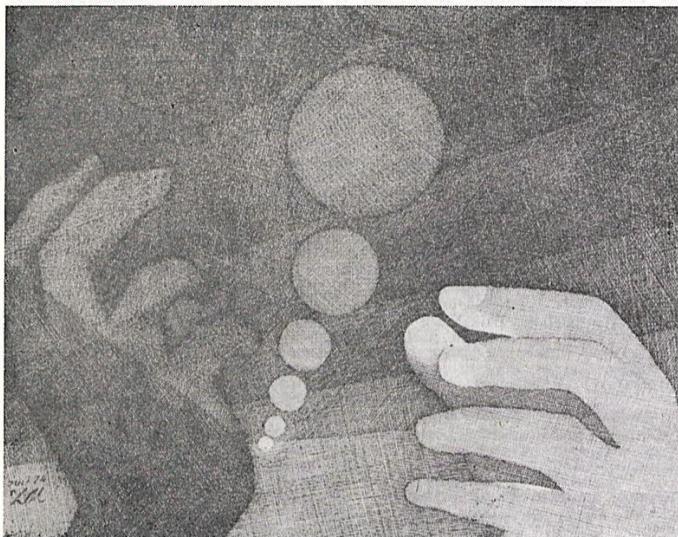

priča polja

likovni prilozi na stranama: 8 i 10, crteži Z. Marković

besnilo

radovan beli-marković

U ŽIVOTU I U SNU

modre usne ujaka Mihajla minijaju tihu molitvu. Prljave zavese lelujuju na promajli. Gospavina topla piša različna mī se po licu i po ramenima. Mili miz stegna. Proleće je, dan se beli. Crveni otvor njene prizde dubok je kao ujakova trana. Kao usta crnog psa koju danima zavija i ostavlja balu po basamcima. U glavi mi se ljudska nekli tmaistri oblik, mešto mutno i nadolazeće. (Upakos izvesnoj poetskoj opservaciji predmeta, moj duh ne može neposredno da utiče na grubu materiju.) Omljane patosnice teško zadišu na vlagu i plesan. Njeni prstii mi raskopčavaju pantalone. Na koži trbuha ostaje trag oštih sekutica. Tlocrt buduće rane. Njen jezik palaca kao plamčač. Grana se, pred mnom, u dva zmijska krača. Govorim joj o neprolaznoj našoj ljubavi i tome kako je živeti tužno, a ona mi savetuje: »Radi održanja uredne stolice treba uzeti karlsbadsku so u gisibleru ili u običnoj vodi«. Kad, nakon svega, saopštii da su mi odibili izdavanje pasoša, njeni nokti mi razdiruju kožu na licu i ja, iznenada, postajem svestran žutih zidova naše sobetine i tavaniće orošene krušnim kapiima, kao ujakovo čelo, pa sklapam oči da ih ne gledam.

U NOĆIMA BEZ MESECA

dok joj šapćem da ujakovu smrti možda i ne treba pomagati (a ona meni: da nema smrti dok ne iškrivari i poslednja žila), pričinjava mi se grešnikova rana, otvorena kao noćni cvet, kako u tamni svetli poput žeravice. Pacov pretričava čitavu dužinu hodnika. Krtila slepih mliječa dotiču se pirozorskih okana. Vozovi napuštaju nevidljivji gradići. Naš dobrotvor i mučitelj, naš ujak, dolazi mi u sam: krut kao daska, ispružen na ikuhinskom stolu, medu svećama koje Gospava podseca ogromnim makazama. Javila mi se, listom, čežnja za ženom, gorljiva kao žed. Tu je Gospava. Gospava je tu. Prožumamo se. U polusmu. Grozničavo, uz njeno tiho ječeće li sisavim krtatika uputstva. Ona, potom, isprekidano diše. Pominje 2 X boga i neke tlinikture za skidanje šminke. Ne punilazim joj više, iako me mame njene porculanski bele noge. Njen tribuh koji drži kao zverčica. Razdiire me kajanje i stid me obuzima. Mile žohari!

U PROZRAČNIM JUTRIMA

paučina se mota oko ikopalja ograde i nad prizorom, kao odocenele pahuljice, više beli trešnjevi cvetovi, dok u mučnoj čutnji odmotavamo valjda beskrnjani zavoj s ujakove natikolenice. Gledam, nezakoniti sin J. Raškovića, micanje Gospavinih pazuha. Udišem ustajali vazduh sobe. Očekujem odlepšivanje gaznog tampona. S jezom, iako kad se u zimsko svitanje pomislij na

brijiač i na otvaranje vena. Očekujem, da kile, otiskivanje natečenog grotla ikoje ljuči sluz, zrakasto se raseda (reč je o rigidnim pukotinama), zauđarajući na katran i jod. Videnje izvora odocenele smrti, zasvrdilanog pre više od 30 godina, u nekoj banatskoj ipustani, kada se umirući gospodin izvoleo pomokriti na označke officijske časti, u očajnom ipokušaju da (upakos izvesnim dinastičkim čuvstvima) kako-tako izda otdažbijinu. Utroba mi se podizala. Pogledom tražim ubljuvani lavor. Zavetujem se da će izbegavati Gospavu. Barem dok ujakove caklaste oči budu gledale dan. Pogledujem sliku sv. Gavrila. Na isvetlosti on neobično liči na slepog miša. Shvatam da su me bezuspešno trovali verom i da je zavet obična smeđurija. Zatim se, iako prezrela čahura, rasprskava imdar čir iža ujakovog tva. Zapazam na Gospaviniom licu imuške ente. Grč oko usana. (Nazirem, u hipu, elemente jedne obuhvatne poetike, obilje mogućih formi.) Gospava spušta zavesu. Cutim spremnost da se prepustim njenim zublima, pošasti njenih lučevina

U DUGIM POPODNEVIMA DOK ZUJE MUVE

pažnja mi se, poput burove tablete, raštrvara u estetičkim kontemplacijama. Ujak spava, umiren unjekcijom. Osećam se iako da polazim na put usred ikog će me istaći depeša o njegovoj smrti. Jer nam strani generalštapski pacov priziva nedaća. Povremenom kuknjavom unosi u moje pesničke vežbe prezrenja dostojućim folklornim firazu. Lica zagnijurena u melku tamu Gospavine istuknje, govorim o tome iako od prirode imam sve nužne sposobnosti da postanem veliki pisac: maštu, osećanje, stil, jezik, patnju, te sintetički i filosofski duh. Znao sam, pri tom, da iz zvonare u prazno nebo uzleću jata čavki, koja se, u vistini, rasprskavaju u hiljadu ornih krstića. I da se napolju događa tzv. život: vojnici uvežbavaju istrojeve iradnje, prolazi kamion natovaren brašnom, i pravi iz rasečene vreće iako da pada sneg, iđavio vaspitljivo dečaci ciljaju nam kamenjem prozore. Jer, ceo gradilič podozreva našu vezu, a doznao se i za crne pljuskače po Gospaviniom licu, zbog ujakih i ne izlazi nikuda iz kuće. Monamo čekati sumrak i kada hranimo psa. A i zbog svršavanja velike mužde. Za brisanje istražnica upotrebljavam komade ujakove maniče čuvane PREGLEDNE KARTE KRALJEVSTVA, u promenu 1 : 2,000,000, atakujući tako na njegova dinastička čuvstva, a dobro su mi služili i različiti uikazi, te slike NJ. V. u modroj avijalitarskoj gali — no, smrt mu, itoga radi, nije bila ni korala bliznja

ZA ČANA SUNČEVE POŽEGE

pali se travuljina oklo stare pruge. U našoj sobi zaudara. Čistim perut s okovratniška njeni bluze. Iz hladovine velikog oraha skamuće crna psina. Gospava mi knoz luse govori kako sam krunjivo kopile kome mater Angelina, iz Nemačke, ne šalje ni dinar, štakor ikoji bi bez ujakove potpore skapavao od gladi — žedi. »Bedna si kašljara — veli mi — »koju će J. Rašković oduvati kao vejku i poslati na prinudni rad u kamenolom!« Iz njenih naprštenih pljuskača britzga krv i klizi miz mutno zidno ogledalo. Modri trgovci mojih prstiju ostaju joj po vratu. Ponekad ukazujem i na pojavu sve uočljivijih brkova iznad gornje joj usne. Pretim da će je vezati i zatvonti u podnum pun ogromnih pacova. Iznosim ujakov pištolj i, u trenu, izmišljam story o tome kako sam — u gimnazijskom klozetu — opalio metak u lice jednom sličniku ikoji je imao upravo tankve gadne pljuskače i lišajeve po timitari. Ona me namerno ne pogleduje. Traži nešto pod krevetom. Zadmjica joj se komeša pod suknjom. Njena kosa dodiruje prasnjavu ipod. Stopalo razmazuje moj ispljavak. Ujakove usne minijaju tihu molitvu. Sve vreme pas otegnuto zavija. Pomekad mi se učini da je to zaviranje otipočelo još u Kaosu, i da neće prestati ni kada me prekiniće trava. Dolazilo mi je da u psinu srčim čitav šaržer

I SVE DO POZNE JESEN

neprekidno se svađamo. Danju. Noću se tučemo. Veoma usredređeno i s nekom, rekao bih, razrađenom metodologijom. Cutke. Uto i ujaka, na zauzimanje uticajnog J. Raškovića, odvlače u bolnicu. On umire u starom špitaljskom liftu koji ga uznosi na četvrti sprat — gdje provizorni konzilijski ustanovljava EXITUS LETALIS — i spušta ga, zatim, u mrtvačnicu. Ima časova kad se Gospava i ja volimo s gotovo predašnjim žarom. Umem je i usred najčešće svade povaliti u krevet. To se, međutim, ne događa često. Jedino joj ne odolevam kad se zakrinkana lica vrati s gnoblja. Tad se, u miru subote, grozničavo bacamo jedno na drugo: »Duh pokojnik« — govori mi — »zahteva ispaštanje do krvi!« Razdrem joj košulju i grebem je makazama. Palim joj na dilanovima listove starih novina. Ponekad bi i sama umela da se izvanredno posluži noktima. Iza toga, po dojkama, ostanu joj kravate izrazde. Ali, jasno se osećalo da je iščilela ljubav među nama i da je mikalkva domišljana ne mogu spasti. Nikakav ikamenni teatar. Kao da je — smrću ujakovom — pukla tajna spona. Njeno lice nišam više mogao da gledam. Ono je bilo crno kao uglijen. Kao leđa našeg psa koji se, sve češće, uspravlja na stražnje noge i urla, satima, na gole grane koje štrče iz magle

za drugih sati, ikoji otiču isporo kao imučenje, merim je mračnim pogledima. Ona tihih platiča pod čebetom. Kršim prste. Ne znam šta od sebe na učinim. Kao pusta poljana, čitav mi život puca pred očima: Tupo izazanje istoranca iz gimnazije — Izvestan pesnički zanos — Smučeno prepuštanje rođaci — Želja za odlaškom u tzv. svet — Čežnja za slavom — Maštanije o velikom novcu. S punim džepovima luteo sam da se odinekud vratim i da, sasvim slobodno, pogledam J. Raškoviću u riblje oči. Da vidim gde, cimim nadručavom opštinskog činovnika, otire pljuvačku s lica. Na što vidniji način da mu pokazujem kako, uprkos svemu, postojim. I da misam zaboravio moć kada je njegovova glavata senka itumarala po zidovima podrumske sobice pralje Angeline, dok je govorio: »Ako li još negde zucneš kako sam ovom vašljivcu ja otac, prosuću ti utrobu i zubel!« kada je ona pod ikonom kršiće prsticu evileći: »Molim ti se da me ne ostavljaš, ja ti samo po boljim kućama radim i fin svet perem!« ni onu nemoguću tišinu, nakon što je, zastrašivanja radi, ispalio tri metka u tavanici; ni škrnušu basamalku pod njegovim teškim koracima, dok odlazi u noć, ostavljujući širom otvorena vrata; ni nalet vetrat koji je ugasio petrolejku. I shvatao sam da su, kao divan prizor zaklonjen nečijim širokim leđima, nestali prvi dani sreće s Gospovom. Divni sati iščekivanja da me pogleda i da, potom, lagano spusti svoje crne trepavice. Časni nadanja da će, protivno svom izgledu, ipak uspeti da se istaknem u pesništvu, te da na hartiju prenesem sve omo nesvesno: **Kaos i Fatum**. Trenuci kada sam uspevao da je iznenadim neodevenu i kada je umela da skoči i vrisne. Da, nako svega, pojavili moju muškost. Shvatao sam da smo uzaludno ujaku prizivali smrt i da nikuda nećemo zajedno otići. Jer, Gospavi su crne pljuskače izjave lice isve do kostiju, a i zaudarala je strašno. Opisati je značilo bi unapred se odreći književnog uspeha. Sigurno je samo to da joj — više negoli nekad ujaku — počinjem želeti smrt. Istinski gorljivo. I ne samo zbog crnih pljuskača, nego i zato što je na njenim čaršavima sve češće osvitala krv. Jer, Gospava se iznutra raspada i sve što odlazi od nje zgrušava se u gromulje veličine jagoda. Odlučujem da više ne skrivam ujakov ptičiolj. Ostavljam joj ga pod jaštkom. S metkom u cevi, ottkočen.

I NAJZAD, JEDNIE VEĆERI

učinilo mi se da sam čuo pucanj. Ne mogu se setiti da li sam — taj pucanj — **stvarno** čuo, ili sam ga tek silno poželeo. U svakom slučaju, pomisljam na šumu kao na simbol **Tajne** i prezira prema glijupim običajima. U kuću ne ulazim. Kanitu s petroleumom iznosim iz podruma. Polivam crnu psinu koja od ujakove smruti nije ni sklapala usta. (**Pas je, u tom času, grudva mraka koja se miče i reži!**) Šibicom pripaljujem duvan, a palidrvce bacam ka mestu gde se nalazila inače nepredviđljiva životinja. Spušta se veće. Promiče, kao u pišmenom zadatku, sitan sneg. Osvrćem se da, još jednom, osmotrim taj grad i tu kuću. Logično, čimam to — tј. zaustavljam se — na mestu koje mi obezbeđuje panoramsku vizuru. S tog užvišenog mesta — u smislu stajne itačke, a i uopšte — ugledam našeg psa kako se rasprskava u plave varnice. Kako, u tamni, svetli kao ujakova rana. Kao zvezda.

stranstvujem. **Vis absoluta**. Moje tružno lice, međutim, zadržava misaone arte i znakove itako rekuć imistične posvećenosti. Uveče dugo trljajem umerone moge. Žderem jeftinu slaninu i obezbedujem misaonu potku za svoj pesnički program. WIEN. MÜNCHEN. STUTTGART. NÜRNBERG. PARIS, iznenada i napokon! Do novih saznanja dolažim, najčešće, na prazan stomak. Pisoari. Galenije. »Egzis« pičkice. Misilicam s mašinkom ispod mantila. Halucinacije. Neobjašnjava fakta. Jednog dana progovoriću o tome na vrlo ozbiljan i tragičan način. (**Biće problema sa skladnim funkcionisanjem narativnih celina!**) Pražnina. Ništavilo. Pucnjava, **allegro con brio**. Ne znam da li je bilo podne ili to beše u prvi sumrak, ali je potpuno sigurno da sam rekao: **sve dok budem mogao da jebem, neću se brinuti za više srpske ciljeve** — nakoća čega sam tvrdim predmetom udaren u potuljak. Prljavi špitalj. Natezanje oko plaćanja. Poseta ujakovih izlapeleih vršnjaka, preodevenih u bolničare. Udarci, poetiko zatamnjene. Budženje i smeđ! Grčevit, nepredviđljiv. Kao nekad, kada sam pod košuljom osetio hladne Gospavine pirste. Nazirem u tom smehu iracionalne čestice, upravo nedostajuću sustavnici moje poezije! U svrhu pravljenja zvučnih zabeleški, nabavljam (uz teška odricanja i znatan fizički rad) magnetofon. BLAU PUNKT. Objektivna sprava — načinjena, daškalo, po zahtevima većine — reproducuje moj smeh kao lavež. To je okolnost s kojom nisam računao, ali koja mi objašnjava česte susrete s policijom i čuđenje prolaznika. (**Citalac, priviknut na slične obrete, uputno je da zanemari mistično ishodište ove pojave.**) Navikavam se. Čutim i slušam. Pesmica »TOMBE LA NEIGE« i lavež iz predašnjeg svršenog vremena. U miraku svelili plava tačka (BLAU PUNKT). Moj pokretački agens nije više mržnja prema J. Raškoviću. Postajem svoj čovek. Videću šta će se desiti. Čekaču mesec, dva. Usavršavati svoju poetiku, dodajući nove elemente. A dotleću se, valjda, odlepiti od zemlje. Ne vidim drugi, realniji put.

ničeova teorija retorike

pol de man

Možda bi se nekom učinilo nategnutim da se razmatranje o Ničeovom odnosu prema literaturi centrirala na njegovu teoriju retorike. Zašto bismo se trebali opredeliti za razmatranje onoga što se, po svoj prilici, javlja kao ekscentrični i minorni deo Ničeovog poduhvata, i zašto bismo ga koristili kao način pristupa kompleksnom pitanju njegove refleksije o literaturi i specifično literarnom aspektu njegove sopstvene filosofske misli? Neki drugi doprinosi, ispravniji pristupi, mogu da budu, možda, primerniji pitanju koje nas interesuje. Svakako da bi konfiguracija ranijih literarnih primera koje je Niče eksplicitno pominjaо (konstelacija koja uključuje mnoge i različite pisce kao što su Gete, Šiler, Helderlin, Emerson, Montenj i Stern), mogla da doprinese interpretativnom uvidu. Ili bismo, anticipirajući članak dr Reichert, mogli da razmatramo Ničeovo literarno potomstvo koje je i ekstenzivnije i informativnije nego što se može očekivati. Spisati otkrivenog i skrivenog prisustva Ničea u literarnim delima XX veka treba tek da bude upotpunjeno. Da bismo razumeli naše doba i literaturu, treba da otkrijemo još mnoga vrednosna izmena. Jer, jasno je da je Niče jedna od onih figura kao što su bili Platon, Augustin, Montenj ili Ruso, čija se dela kolebaju između dve aktivnosti ljudskog intelekta, a obe su u najprisnijim i najnerazdvojnijim odnosima — između literature i filozofije.

I pored svega toga, zanemarivana i neuobičljiva strana Ničeovog kanona koji se bavi retorikom, brže će nas uvesti u naše opredeljenje nego uobičajeni put koji otpočinje studijama individualnih slučajeva i napreduje sve do sintetičkih generalizacija. Da je ova oblast, kao mogući i glavni put centralnim problemima u interpretaciji Ničea bila zanemarivana i odbacivana, biva jasno već pri pregledu bibliografije: jedinu knjigu koja se bavi ovim problemom napisao je Joachim Goth i naslovio *Nietzsche und Rhetorik* (Tübingen 1970). Ona otpočinje sugestijom da se treba vratiti Ernstu Robertu Curtiusu, ostaje striktno ograničena na stilističku deskripciju i ne pretenduje na angažovanje za širu interpretaciju. Da, u izvesnom smislu, razmatranje Ničeve teorije retorike, iako je samo marginalno moguće, može da ponudi bar neko obećanje, postaje jasno zahvaljujući nekim nedavnim delima francuskih komentatora — kao što su Philippe Lacoue-Labarthe, Bernard Pautrat, Sarah Kofman i drugi.² Oni su pisali pod uticajem obnovljenog interesa za teoriju jezika u Francuskoj, i njihovo delo je pre orientisano ka filosofskim implikacijama Ničeve povezanosti s retorikom nego ka oratorskim i uvedivačkim tehnikama koje su jasno prisutne u njegovom stilu. Ne nameravam da se bavim ovim posebnim doprinosima, koji su u pripremi i opitu, već ču pokušati da pokažem, u dosta širokoj i brzoj skici, kako se pitanje retorike može razraditi na nekim Ničeovim ranijim i kasnijim tekstovima.

Dobro je poznato da je Ničeva eksplicitna povezanost s retorikom ograničena na beleške za semestar kursa na Bazelskom univerzitetu, u vreme zimskog semestra kome su prisustvovala samo dva studenta. Delovi ovih beležaka bili su objavljeni u petom tomu Kröner-Musarion izdanju. Jedino njihovim potpunim objavljuvanjem, po svoj prilici u novom Colli-Montinari izdanju, biće omogućeno da se prosvidi koliko bi se prethodni izdavači mogli opravdati u njihovom postupku da posle sedmog paragrafa ne nastave objavljuvanje. Poznato je da Ničev kurs o retorici nije bio originalan. Materijal je bio obilno izvučen iz